

te kunnen schrijven. Een te eenzijdige focus op spelling zonder dat er aandacht is voor schrijven (en lezen), belemmert het spellingproces. Het is dan ook de vraag of tegenvallende spellingresultaten komen van het falende spellingonderwijs of van de leerling zelf. In veel gevallen zal het eerste het geval zijn.

### 8.2.2 Spellingregels leren?

Zoals gezegd, worden in de spellingdidactiek woorden met behulp van regels aangeleerd. In methodes moeten leerlingen bij het spellen van de onveranderlijke woorden (de niet-werkwoorden) bepalen of ze van doen hebben met een luisterwoord, een net-zoalswoord, een regelwoord of een weetwoord. Dat is behoorlijk complex. Verder volgens moeten ze zich van deze categorieën ook nog herinneren welke afspraken erbij horen om een woord juist te kunnen spellen. In sommige methodes wordt gewerkt met grondwoorden en moeten ze bij het spellen van de open en gesloten lettergreep bedenken of het te spellen woord een 'bokken-woord' of een 'schapen-woord' is. In andere methodes moeten ze regels toepassen als: 'lange klanken hebben pech, ik haal gewoon een letter weg'. Dan zijn er ook nog regels voor meervoudsvorming of regels die duidelijk maken dat je soms een 'ie' als 'i' schrijft, zoals bij liter of tribune. Dat zijn geen regels die terug te vinden zijn in het Groene boekje, maar pseudoregels, ezelsbruggetjes, waarmee je een deel van een woordcategorie kunt spellen, maar een groot deel ook niet. Er zijn veel uitzonderingen, en dat maakt het juist zo moeilijk voor leerlingen. Bovendien wordt bij het toepassen van regels veel verwacht van het fonologisch vermogen van leerlingen. Als ze moeite hebben met het onderscheiden van korte en lange klanken (wat bijvoorbeeld bij dyslectici het geval kan zijn), kunnen ze de regel van de open en gesloten lettergreep niet toepassen.

Bonset & Hoogeveen, 2009) laat zien dat leraren tegenvallende spellingresultaten relateren aan onvoldoende regelkennis van leerlingen en het valt op dat leraren leerlingen vaak verantwoordelijk stellen voor het niet kennen van de regels. Er bestaat een sterk ge-

voel bij leraren dat regels leerlingen structuur bieden bij het spellen. Aan de ene kant is het begrijpelijk dat leraren de schuld van een spellingprobleem bij de leerlingen leggen, omdat zij vaak jarenlang bezig zijn met het aanleren van regels tijdens het spellingonderwijs. Aan de andere kant zouden ze ook zelf de verantwoordelijkheid kunnen nemen. Ze slagen er kennelijk niet in leerlingen de spellingregels bij te brengen en ze zouden zich kunnen afvragen of de didactiek wel voldoet. We weten al langere tijd dat het gebruik van spellingregels niet of nauwelijks extra effect oplevert boven het effect van inprenten met de computer (Bos, 2004; Hilde & Reitsma, 2011). Het uitleggen en oefenen van spellingregels kost veel tijd, maar lijkt niet tot betere spellingprestaties te leiden. Ook spellen leerlingen niet beter in het spontane schrijven als ze veel regels kennen. Die gebruiken ze vrijwel niet, omdat de meeste regels te gecompliceerd zijn en zorgen voor cognitieve overbelasting van het werkgeheugen (Daems, 2006). Dat verklaart ook waarom leerlingen in hun spellingschrift meestal beter spellen dan wanneer ze een tekst schrijven. In hun spellingschrift gebruiken ze hun werkgeheugen om één of enkele spellingcategorieën te oefenen. Bij het schrijven van een tekst is het werkgeheugen nodig voor inhoud en formulering. Schrijven is een complexe vaardigheid, er blijft dan ook geen ruimte over voor het toepassen van spellingregels. Waarschijnlijk maakt het voor gemiddelde en goede spellers niet zo veel uit hoe ze de spelling aangeboden krijgen, afgezien van dat er te veel kostbare tijd wordt besteed aan een vaardigheid die dat niet waard is. Dat is anders voor zwakke spellers. Voor hen is het besteden van aandacht aan regels niet efficiënt, behalve als het gaat om de werkwoordspelling.

Hoe moeten we spellingonderwijs dan wel vormgeven? Dat is niet eenvoudig. Spellingregels zijn zo diep en zo intuïtief verankerd in het Nederlandse spellingonderwijs, dat het voor leraren moeilijk voor te stellen is dat je ook zou kunnen leren spellen zonder regels. Bovendien gaat iedere spellingmethode volledig uit van regels en zijn ook handboeken voor lerarenopleidingen sterk gericht op het

aanleren van regels voor spelling. Dat zo veel leerlingen problemen hebben met spellen, komt niet omdat ze geen regels kennen, maar omdat ze een tekort hebben aan spellinggeweten/spellingbewustzijn. Spellingbewustzijn betreft primair de wil en de inzet om goed te spellen. Vanuit deze wil en inzet gaan leerlingen bewust om met spelling, zijn ze zich bewust van hun spellingproblemen en weten ze hoe ze die moeten compenseren. Juist voor spellingzwakke leerlingen is het moeilijk om een spellingbewustzijn te ontwikkelen. Ze vinden spelling moeilijk en houden zich er het liefst zo min mogelijk mee bezig. Het spellingbewustzijn wordt vergroot door leerlingen het gevoel te geven dat ze grip krijgen op het schrijven van woorden. Ze hebben kennis nodig over woorden, veel goede voorbeelden en goed schrijfonderwijs met veel feedback, waarbij het ertoe doet dat teksten kwaliteit hebben, zodat ze ook gepubliceerd kunnen worden. In taalmethodes staan allerlei spellinglesjes en -spelletjes die leerlingen plezier in spelling zouden moeten bijbrengen, maar het oefenen van spelling leidt nooit tot plezier. Alleen plezier in schrijven kan leiden tot plezier in spellen. En daarnaast leidt lezen dus tot beter spellen. Taaldomeinen kunnen niet los van elkaar worden gezien. In het volgende voorbeeld wordt duidelijk dat leerlingen in een levensechte situatie vanzelf het belang van spelling gaan zien. Als vanzelfsprekend wordt ingezoomd op spelling vanuit een schrijfpdracht.

**Groep 6** schrijft voor kerst kerstkaarten voor ouderen in het nabijgelegen verpleeghuis. Samen bedenken ze welke tekst ze op de kaart willen zetten. Natuurlijk moet er opstaan wat op een kerstkaart hoort: 'Fijne feestdagen' of 'De beste wensen'. Daarvan bespreken ze de spelling samen. Maar de leerlingen willen er ook nog graag een persoonlijke boodschap aan toevoegen, bijvoorbeeld dat ze hopen dat ouderen in het nieuwe jaar gezond zullen blijven of dat ze hun kleinkinderen vaak zullen zien (wat tot de discussie leidt dat dat niet leuk is voor mensen zonder kleinkinderen). De leerlingen spreken af de spelling van elkaar te controleren, want een kerstkaart met spelfouten, dat kan niet.